

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-VIII

BÜTÜN YÖNLERİYLE
YAHUDİLİK

(ULUSLARARASI SEMPOZYUM)

18-19 ŞUBAT 2012

Ankara-2012

YAHUDİLİKTE EVLİLİK ANLAYIŞI VE EVLENME TÖRENLERİ

Dr. Asife ÜNAL*

Giriş

Evlilik, toplumun en küçük birimi olan ailenin temelini teşkil eden vazgeçilmez bir kurumdur. Dinler, toplumun sağlıklı devamı için elzem kabul edilen evliliği daima dinin müdahale alanı içinde görmüşler, birtakım kurallar ortaya koyarak insan hayatının bu çok önemli boyutunu tanzim etme yoluna gitmişlerdir. Bu tebliğde, yaşayan ilahi kaynaklı dinlerden biri olan Yahudilikte evlilik konusu ele alınacaktır.

Tebliğin “Yahudilikte Evlilik Anlayışı” başlıklı birinci bölümünde Yahudiliğin evliliğe bakışı, evlenmenin gayesi, eş seçimi, evlenme yaşı, evlenme yasakları ve yabancıyla evlilik konuları işlenecektir. “Yahudilikte Evlenme Törenleri” başlıklı ikinci bölümde ise evlilik öncesi hazırlıklar ile nişan ve nikâh törenleri ele alınacaktır. Çok sayıda slayt ile görsel olarak da zenginleştirilecek¹ tebliğde, Yahudi toplumu için büyük önem arz eden evliliğin kuruluşunda asırlardır süregelen gelenekler üzerinde durulacak; bu geleneklerin sembolize ettiği hususlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Evlilikte karı-kocanın hak ve görevleri, boşanma, çok evlilik ve zina konuları² ise tebliğ kapsamı dışında tutulacaktır.

* Türkiye Dinler Tarihi Derneği Genel Sekreteri

1 Sunum esnasında slayt olarak yüze yakın fotoğraf gösterilmiş ancak bunlar, tebliğ kitabının hacmini artırmaması için bu metne alınmamıştır.

2 Bu konular için bkz. Asife Ünal, Yahudilikte Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Evlilik, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 1998, s.42-72.

1. Yahudilikte Evlilik Anlayışı

Yahudilikte evlilik “kutsal bir birlik” olarak kabul edilmekte ve çok önem verilmektedir.³ Yahudi Kutsal Kitabı Tanah’a⁴ göre Tanrı, Adem’in yalnız olmasını uygun bulmayarak yanına Havva’yı yaratmış, bu iki eş arasında sevgi ve muhabbet oluşturmuş ve onlara “*Verimli olun, çoğalm ve yeryüzünü doldurun*”⁵ emrini vermiştir. Yahudilerce bu emre uymak için evlenip çoğalmak kutsal bir görev, bir *mitsva*⁶ kabul edilmektedir. Bu kutsal görevden kasıtlı olarak kaçınmak mümkün değildir.⁷ Yahudiler, evleninceye kadar erkek ve kadını tam insan olarak kabul etmemekte, boş adam anlamında *ravak* diye isimlendirmektedir.⁸ Hanımsız yaşayanların zevksiz, mutsuz, iyiliksiz hatta Torasız yaşadığı kabul edilmektedir.⁹

Evliliğin Gayesi:

Yahudilikte evliliğin temel gayesi çoğalmadır. Çoğalma Tanrı’nın emri olduğu için, çocuk evliliği kutsallaştırmaktadır. Bundan dolayı evlilik sadece iki kişinin arasında olan bir anlaşma olarak değil; bütün cemaati ilgilendiren bir konu, “İsrail’in kalıntılarının” yeryüzünden kalkmayacağına, devam edeceğinin müjdesi olarak ele alınmaktadır. Bu da evlilik törenlerinde dinî geleneklere geniş yer ayrılması sonucunu doğurmaktadır.¹⁰ Nişanlanma/evlenme törenleri için kullanılan İbranice *Kiduşin* kelimesinin, kutsal anlamına gelen Kadoş sözcüğünden türetilmiş olması ve takdis/kutsama anlamına gelmesi de

3 Yaacov Vainstein, *The Cycle of Jewish Life*, Jeruşalim 1990, s.43.

4 Yahudiler kendi kutsal kitaplarına Tanah adını vermektedir. Tanah: Tora(Şeriat), Nebiim(Peygamberler) ve Ketubim(Kitaplar) bölümlerinden meydana gelmektedir. Hz. Musa’ya verildiği kabul edilen Tevrat, Tanah’ın ilk kısmı olan Toradır. Tora: Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye olmak üzere beş bölümdür.

5 Tekvin, 1/28 (Bu tebliğde Kitab-ı Mukaddes’ten yapılan alıntılar için Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yay., İstanbul 2009 baskısı kullanılacaktır. Gereklikçe Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1988 baskısı ile de karşılaştırma yapılacaktır.).

6 Yahudilikte uyulması gereken 613 kurala mitsva denir. Bu 613 kuralın 23 tanesi evlilik, boşanma ve aile ile, 25 tanesi evlenme engelleri ve cinsel ilişki yasakları ile ilgilidir. Geniş bilgi için bkz. “A list of the 613 Mitzvot”, www.jewfaq.org (11.11.2011).

7 Malka Drucker, *Celebrating Life*, New York 1984, s.48.

8 Drucker,48; Vainstein,44.

9 Babylonian Talmud: Tractate Yebamoth/ Yebamoth 62b (come-and hear.com/yebamoth).

10 Vainstein, 47.

evliliğin dinî muhteva kazandığının bir göstergesidir. Elbette Yahudi evliliği, çoğalma hedefi yanında, karı-kocanın bir aile, kutsal ve manevî bir birlik kurmaları amacını da taşımaktadır.

Eş Seçimi:

Yahudilikte eş seçimi çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bu konuda büyüklerin, özellikle babaların rolü olduğu konusunda Tanah'ta birçok örnek bulmak mümkündür. "*Yahuda oğlu Er için bir kadın aldı. Kadının adı Tamar'dı.*"¹¹ örneğinde olduğu gibi baba eş seçimi işini bizzat kendisi yapabildiği gibi, bir başkasını da görevlendirebilmektedir. Örneğin İbrahim, oğlu İshak'a "soyundan" bir eş bulması için emektar kölesini görevlendirmiştir.¹² Köle, İshak için Rebeka'yı beğendiğinde, Rebeka'nın kardeşi Laban'ın "*İşte Rebeka burada. Al götür. Rabbin buyurduğu gibi efendinin oğluna karı olsun*"¹³ şeklindeki sözleri, kızın ailesinde de eş seçiminde büyüklerin rolü olduğuna güzel bir örnektir. Ancak bu evlilikte İshak'a verilmesi hususunda değilse de, ertesi gün köle ile gitmesi konusunda Rebeka'nın da fikri sorulmuş, onayı alındıktan sonra yolcu edilmiştir.¹⁴

Tanah'ta ailesinin karşı çıkmasına rağmen istediği ile evlenen kişilerden de söz edilmektedir. Esav'ın¹⁵ ve Şimşon'un¹⁶ evlilikleri buna örnektir. Ancak her ikisinde de aileler, kızların yabancı oldukları gerekçesi ile bu evliliklere karşı çıkmıştır. Kızlara eş seçimi konusunda söz hakkı tanındığına dair tek örnek ise, Tselofhad'ın kızlarına, babalarının aşiretinden olmak kaydı ile, beğendikleri ile evlenme izni verilmesidir. Ancak bu kızların da zaten müdahale edecek babaları ve erkek kardeşleri bulunmamaktadır. Onlar erkek kardeşleri olmadığı için babalarının mirasından pay alabilen ilk kızlardır. Mirasın başka aşiretlere geçmemesi için babalarının aşiretinden evlenmek zorunda kalıp amcaoğulları ile evlenmişlerdir.¹⁷

11 Tekvin, 38/6.

12 Tekvin, 24/2-4.

13 Tekvin, 24/51.

14 Tekvin, 24/53-61.

15 Tekvin, 26/34-35,46.

16 Hakimler, 14/1-5.

17 Sayılar, 36/2-12.

Günümüzde eş seçiminde, evlenecek kişilerin kendi kararları önemlidir. Uygun eş bulma görevi anne-babalar, yakınlar dışında profesyonel arabulucular tarafından da yerine getirebilmektedir. Bir nevi görücü usulü evlilik olan bu tarzda, *şiduh/şadhan* denilen çöpçatanlar, gençlerin evlenmek üzere tanışmalarını sağlamaktadır.

Yahudilikte eş seçimi "Bir çocuğun yaratılışından kırk gün önce ilahi bir ses nida eder ki bu insanın kızı/oğlu, filan insanın oğluna/kızına yazılmıştır."¹⁸ şeklindeki Talmud hükmüne göre kadere bağlanabilmektedir. Seçim şekli sadece belirlenmiş kaderin tahakkuk etmesi olarak yorumlanabilse de eş seçimi ile ilgili olarak güzellik, iyilik ve denklik gibi tavsiyeler yapılmıştır.¹⁹

Evlenme Yaşı:

Evlenme yaşı olarak genellikle erken yaşlar tercih edilirken, kızlar için 12, erkekler için 13 yaşını bitirmiş olma yani bulûğ çağına girmiş olma şartı aranmaktadır. İdeal yaş 18 olarak görülmekte, 20 yaşını aşmış bekâr birine öğrencilik durumu söz konusu değilse evlenmesi için baskı yapılabilmektedir.²⁰ Ancak günümüzde evlilik yaşının çok daha yükseldiğini söylemek mümkündür.

Evlenme Engelleri:

Diğer dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de evlenme konusunda birtakım sınırlamalar getirilmiş, geçici veya daimi evlenme yasakları belirlenmiştir. Evlenilmesi ve ilişki kurulması yasak olan kişiler Levililer 18. Bab'ta tek tek sayılmıştır. Buna göre Yahudilikte bir erkek, annesi, büyükannesi, üvey annesi ile, kızları, torunları ve üvey kızlarıyla evlenemez. Aynı şekilde halası ve teyzesiyle, amcasının karısıyla, oğlunun/torununun karısıyla, kardeşinin karısıyla (Levirat kuralı hariç) ve kayınvalidesi ile evlenemez. Bir kadınla birlikte onun kızı veya torunuyla evlenilmez. İki kız kardeşle birden evlenilmediği gibi, boşanma olsa bile eski eş hayatta olduğu sürece onun kız kardeşi ile evlenilmez.²¹

18 Babylonian Talmud: Tractate Sotah, Folio 2a, Chapter I (come-and hear.com/sotah/).

19 Drucker, 48-49; Rabi Benjamin Blech, Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Yay., İstanbul 2003., s.234-235.

20 I. Abrahams, "Marriage (Jewish)", Encyclopedia of Religion and Ethics (ERE), VIII/462; "Marriage (Prohibited Marriages and Illegitimate Children)", www.jewfaq.org (12.11.2011).

21 Levililer, 18/6-18; 20/10-21.

Yahudiliğin evlenme konusundaki bir uygulaması da *levirat* denen yenge-kayın evliliğidir. Normal olarak kardeşin karısı yani yenge ile evlenmek yasak iken, kardeşin çocuksuz olarak ölümü halinde yenge, kayınbiraderi ile evlenmek zorundadır. Ölen kişinin adının devamını sağlamaya yönelik bu uygulama doğrudan Tanah'a dayanmakta²²ve yine Tanah'ta anlatılan "çarık çıkarma" usulüne²³ benzer şekilde şahitler huzurunda gerçekleştirilen bir seremoni ile iptal edilebilmektedir.

Yahudi kanununa göre boşanıp kocasından *get* adı verilen boşanma belgesini alamayan kadın, başkası ile evlenemez. Bu durum fiilen ayrıldığı halde bu belgeyi alamayan ya da kocası kayıp olan kadınları zor durumda bırakmaktadır. *Aguna*(demir atmış kadın) denilen bu kadınların tekrar evlenmesine izin verilmemektedir. Geleneksel Yahudilikte sadece kocanın boşanma işlemini başlatabilmesinden kaynaklanan bu durum günümüzde de tam olarak çözülememiştir.²⁴

Yahudiler arasında dinen kabul edilmeyen bir evlilikten veya evlilik dışı olarak doğan çocuk *mamzer* olarak isimlendirilir ve kendileri ile evlenmek yasaktır. Bir mamzer ancak kendisi gibi biriyle evlenebilir.²⁵ Bir mamzerin meşru evliliğinden doğan çocuğu da mamzer kabul edilmekte ve bu durum onuncu nesile kadar devam etmektedir.²⁶

Yahudilikte evlat edinme, evlenme ve boşanma hükümlerine tesir etmemektedir. Normal olarak iki kardeş birbiri ile evlenemezken, aynı aile tarafından evlat edinilen iki kişi birbiri ile evlenebilmektedir. Aynı şekilde bir mamzerin de evlat edinme yoluyla kardeş olduğu kişi ile evlenmesi mümkündür.²⁷ Yahudilikte süt hısımlığı ise bir evlenme engeli oluşturmamaktadır.²⁸

22 Tesniye 25/5-6.

23 Tesniye 26/7-10.

24 Rabbi Daniel H. Gordis, "Addressing the *Agunah* Problem", myjewishlearning.com (03.11.2011); "Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, *Aguna*", tr.wikipedia.org (20.08.2011).

25 Vainstein, 46.

26 Yusuf Besalel, Yahudilikte Temel Kavramlar/Mamzer, Şalom, 21 Temmuz -11 Ağustos 2010; "Marriage(Prohibited Marriages and Illegitimate Children)", www.jewfaq.org (12.11.2011).

27 Hayyim Schneid, Family, Jeruşalem 1973, s.283-290.

28 Ahmet Şelebi, Mukarenetü'l-Edyan el-Yahudiyye, Kahire 1988, 8. Baskı, s.298.

Yabancıyla Evlenme:

Yahudilikte yabancı ile yani Yahudi olmayan bir kişi ile evlenme uygun görülmemektedir. Karışık evlenmenin asimilasyona sebep olacağı endişesi ile getirilen bu hüküm, günümüzde uygulama farklılıkları göstermektedir. Ortodoks Yahudilik karışık evlenmeyi hiçbir şekilde kabul etmezken Muhafazakâr Yahudiler yabancı olan tarafın Yahudiliğe geçmesini arzu etmektedir. Reformist Yahudilik ile Yeniden Yapılanmacı Yahudilik ise karışık evliliklere izin vermekte, ancak doğacak çocukların Yahudi olarak yetiştirilmesi sözünü istemektedir.²⁹

Karışık evliliklerde kimin Yahudi kabul edildiği ile ilgili olarak mezhepler arasındaki fikir ayrılıkları da etkili olmaktadır. Ortodokslar, Yahudi bir aneden doğmayı Yahudi olarak tanımamaktadır.³⁰ Bu durum İsrail'de Yahudi olarak kabul edilmeyenlerin evlenmesinde büyük problemler yaşanmasına yol açmaktadır. Bunlardan bazıları yabancı ülkelerde evlenme yoluna giderken, bazıları bunu yapmayı doğru bulmamakta, fiilen evli olsa bile, İsrail Hukukuna göre geçerli bir evlilik yapamamanın sıkıntısını yaşamaktadır.³¹ Zira İsrail'de evliliğin kurumsallaşmış tek şekli dinidir ve İsrail Yahudilerinin evlilikleri, Ortodoks bakış açısıyla *halaha*'ya uygun olarak yapılmak zorundadır. Dışarıda yapılan evlilikler resmî olarak kabul edilse bile, dinen kabul edilmemektedir.

İsrail dışındaki ülkelerde ise, Yahudilerin Yahudi olmayanlarla evliliğininde artış görülmektedir. 2000-2001 Ulusal Yahudi Nüfus Anketi'ne göre ABD'de 1996 ile 2001 yılları arasında gerçekleşen Yahudi evliliklerinin %47'si Yahudi olmayanlarla yapılmıştır.³²

Türkiye Musevi Hahambaşılığı Dinî Kurul Üyesi Rav Yeuda Adoni yabancıyla evlenme konusunda "Musevi, başka dinden bir kişiyle evlenebilir

29 Jewish Encyclopedia, "Intermarriage", Jewish Encyclopedia.com (03.11.2011); Julie Wiener, "Intermarriage: Jewish Attitudes"; Yosef I. Abramowitz, "Interfaith Marriage Taboo"; Rabbi Jerome M. Epstein, "Inmarriage"; Valerie S. Thaler, "Interfaith Weddings"; Rabbi Neil Kominisky, "Intermarriages Can Support the Jewish Future"; Rabbi Elias Lieberman, "Officiation at an Intermarriage Hurts the Jewish Future", myjewishlearning.com(05.11.2011); "Jewish Attitudes Toward Non-Jews/ Interfaith Marriages", www.jewfaq.org (20.11.2011)

30 Rebecca Weiner, "Who is a Jew", jewishvirtuallibrary.org (06.11.2011).

31 Bu konuda bir örnek olarak bkz. Yolanda Knell, İsrail'de Laik Bir Evlilik, BBC Haber, Kudüs, (26.08.2011).

32 "Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, Karışık Evlilik", tr.wikipedia.org(20.08.2011).

fakat dinî tören yapılmaz. Bu evliliği nikâh olarak, medeni nikâh olarak kabulleniriz. Fakat sinagogta yapılacak bir törenle bunların düğünü, evliliği yapılmaz. İlerde çocukları olduğu zaman, çocuklar büyüdüğü zaman istedikleri dine intisap edebilirler. Pek tabi, bir insan bir evlilik yapacağı zaman aynı örf ve âdetlere bağlı bir kişiyle evliliğini yaparsa çok daha iyi bir şey olur. Fakat bunu frenlemek kimsenin elinde değildir. Herhangi bir evlilik bu şekilde olursa buna da saygımız vardır.” demektedir.³³

Yahudilikte evlenme anlayışına genel hatlarıyla bu şekilde göz atıldıktan sonra tebliğin ikinci bölümünde evlenme töreni üzerinde durulacaktır.

2. Yahudilikte Evlenme Töreni

Yahudilikte evlilik bütün cemaati ilgilendiren kutsal bir bağ olarak görüldüğü için³⁴, evlilikten önceki ve sonraki törenlerde dinî geleneklere geniş olarak yer verilmektedir. Yahudilikte evlenme töreni genellikle sinagogta ve şart olmasa da bir hahamın huzurunda yapılmaktadır. Yahudi düğünleri ile ilgili simge ve uygulamalar, yaşanan bölge ve ülkeye göre küçük farklılıklar gösterse de, geleneklerdeki ana unsurlar yüzyıllar öncesinden günümüze hiç değişmeden gelmiştir. Evlenme töreninde yapılması gerekenler hupa altında bir yüzük takılması, Ketuba verilmesi, yedi berahanın tekrar edilmesi ve bardak kırılmasıdır. Bütün bu uygulamalar evlilik öncesi hazırlıklardan itibaren genel hatlarıyla ele alınacaktır.

a. Evlilik Öncesi Hazırlıklar

Evlilik töreni için yapılması gereken ilk iş, evlilik tarihinin tespitidir. Yahudilikte evlilik tarihi, gelinin regl dönemine ve takip eden haftaya denk gelmeyecek şekilde belirlenir.³⁵ Ayrıca bu tarih tespit edilirken göz önüne alınması gereken bazı bayram ve dönemler vardır. *Roşaşana*(Yılbaşı)³⁶, *Pe-*

33 Rav Yeuda Adoni, “Musevilik Yahudi Olmayan Biriyle Evliliğe İzin Verir mi?”, uzmantv.com (10.09.2011).

34 I. Abrahams, “Family (Jewish)”, Encyclopedia of Religion and Ethics (ERE), V/741, New York 1951.

35 Zev Schostak, Jewish Family Laws, Jeruşalem 1983, s.48-49.

36 İbrani Takvimi’nde aylar Tişri, Heşvan, Kislev, Tevet, Şevat, Adar (VeAdar), Nisan, İyar, Sivan, Tamuz, Av, İlul olarak isimlendirilir. Resmî yılın ilk ayı Tişri iken, dinî yıl 1 Nisan’da başlar. Resmî yılın başlangıcı olan 1 Tişri, Roşaşana (yılbaşı) bayramıdır. Roşaşana (Roş ha-Şana; Roş=Baş, Şana=Yıl) iki gün süren ve Yahudilikte çok önem verilen bir bayramdır. Musevilikte bayram ve matem günlerinin tarihleri Musevî, Takvimine göre hesaplandığından

sah, Şavuot, Sukot Bayramlarında³⁷; 17 Tamuz'dan 9 Av'a(Tişa beAv)³⁸ kadar olan sürede; Omer sayımı döneminde (Lag Baomer'e kadar olan 33 günlük sürede)³⁹; avelut(yas)⁴⁰, taanit(oruç)⁴¹ ve Şabat⁴² günlerinde düğün töreni yapılmaz. Ayrıca, Türkiye'deki Yahudi geleneklerine göre Heşvan⁴³ ayında da düğün yapılmaz.⁴⁴ Bayramlarda düğün yapılmaması, iki sevincin birbirine karı-

bayramlar hep aynı tarihe gelmez ama her zaman aynı mevsime denk düşer. Çünkü Musevi takvimi Ay ve Güneş esasına göredir ve Ay takvimleri Güneş takvimlerine göre yılda 11 gün daha kısa olduğundan, bayramların hep aynı mevsime gelmesi için belli aralıklarla takvime 13. ay eklenir (Adar Şeni).

- 37 Bu üç bayrama Şaloş Regalim(Üç Ziyaret/Hac Bayramı) adı verilir. Pesah (Hamursuz Bayramı), 14 Nisan akşamı başlayan ve bir hafta/sekiz gün süren bir bayramdır. Mısır'dan çıkış anısına kutlanır. Şavuot (Haftalar Bayramı), Pesah'tan 49 gün sonra Tora'nın İsrailoğullarına indirilişi anısına kutlanan bir bayramdır. Sukot(Çardaklar bayramı) ise, Tişri'nin 15. gününden itibaren bir hafta boyunca, İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkıştan sonra 40 yıl Sina çölünde dolaştıkları dönemdeki geçici barınaklarını temsil eden sukot/çardaklar kurulması ile kutlanan bir bayramdır.
- 38 Tişa beAv, İbranic'e Av ayının dokuzu anlamını taşıyan yas ve oruç günüdür. Kudüs'teki Süleyman Mabedinin MÖ 586 ve MS 70 yıllarında iki kez İbrani takvimine göre Av ayının 9'una denk gelen gün yıkılmış olduğu ve çeşitli felaketlerin hep bu güne denk geldiği inancı, bugünün yas ve oruç günü olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Bugün 24 saati aşkın tam oruç tutulan iki günden biridir (Diğeri Yom Kippur/Kefaret Günü).
- 39 Pesah ile Şavuot Bayramları arasındaki devreye Omer sayımı dönemi denir. Pesah'ın ikinci gecesinden (geçmişte Omer'in/ilk ürün takdimesinin Mabet'e götürüldüğü andan) itibaren 49 gün sayılır. 50. gün Şavuot Bayramı'dır. Omer; hava karardıktan sonra ve ayakta sayılır. Omer sayımı bir Tora emridir. Bu dönemde Yahudi halkı için birtakım üzücü olayların yaşanması ile zaman içinde yeni elbise giymeme, tıraş olmama, düğün yapmama gibi uygulamalarla üzüntü ve kısmi yas dönemine dönüşmüştür. Bu üzücü olaylardan biri olan Rabi Akiva'nın 24.000 öğrencisini öldüren salgın hastalığın, Omer'in 33. günü mucizevi şekilde ortadan kalkması üzerine bu gün, İyar ayının 18. günü, Lag Ba'Omer (Omer sayımının otuz üçüncü günü) kutlanmaya başlanmıştır.
- 40 Avelut yud bet hodeş, Yahudilikte şiva denilen bir haftalık ve şeloşim denilen bir aylık matem aşamaları dışında, ebeveynlerinden birini kaybedenlerin tuttıkları, onbir aylık matemeye verilen isimdir.
- 41 Taanit,/taanis/ta'anith, Yahudilikte oruç anlamına gelir. Yahudilikte orucun tövbe, matem ve yalvarış gibi amaçları vardır. Tam oruçlar olan Yom Kippur ve 9 Av oruçları gün batımından ertesi gün karanlık çökünceye kadar sürmektedir. Bu oruçlarda, yemek yememe yanında vücudu yıkamama, deri ayakkabı giymeme, parfüm veya kozmetik kullanmama, cinsel ilişkide bulunmama şeklinde dört kısıtlama daha bulunmaktadır. Diğer küçük oruçlar şafak vaktinden gün batımına kadar sürmekte ve yemek yememe dışında kısıtlamalar bulunmamaktadır. Gedalya, 10 Tevet, 17 Tamuz ve Ester oruçları başlıca küçük oruçlardır.
- 42 Şabat/Sebt, Yahudilikte Cuma gecesini günbatımından kısa bir süre önce başlayıp cumartesi gecesini günbatımından kısa bir süre sonraya kadar devam eden, birtakım kural ve yasaklar içeren, Tanrı'nın, yaratılışın altı günü ardından yedinci gün istirahat etmesini temsil eden, On Emir'de kutsanması istenen haftalık ibâdet ve dinlenme günüdür.
- 43 Heşvan (Marheşvan), İbrani takvimine göre resmi yılın ikinci, dini yılın sekizinci ayıdır.
- 44 Yusuf Besalel, Yahudilikte Temel Kavramlar/Evlilik, Şalom, 2Temmuz -9 Ağustos 2006; Gabrielle Kaplan Mayer, "Planning Your Jewish Wedding", myjewishlearning.com (03.11.2011).

şıp her birine gereken önemin verilemeyeceği endişesi ile açıklanmaktadır.⁴⁵ Gelinin çeyizi ile birlikte gelinliğinin de alındığı; 20.yüzyıl başlarından itibaren beyaz gelinlik giyen gelinlerin, eskiden kadife veya ipekten yapılmış, üstü sırma veya dival işiyle süslenmiş kaftan veya entari (*primer vestido*) giydikleri; düğünden sonra bu gelinliklerin sinagoglara hediye edildiği ve tekrar kesilip dikilerek üzerine yeni yazılar işlendikten sonra kutsal dolabın (*ehal*) önüne asılan *parohet* perdeleri veya kürsüde kullanılan *teva* örtüleri yapıldığı kaynaklarda zikredilmektedir.⁴⁶

Evlilik tarihinin tespitinden sonra düğün hazırlıkları başlamaktadır. Müstakbel evde kullanılacak çeyizlerin tamamlanması ve düğün giysilerinin hazırlanması önceliklidir. Osmanlı Yahudilerinde düğünden birkaç gün önce gelinin evinde çeyizlerin asıldığı, akraba ve tanıdıkların çeyiz görmeye geldiği, hatta saygın birkaç kişi tarafından bunların dökümünün yapılıp bazı cemaatlerde bu dökümün arşivlere kaydedildiği bilinmektedir.⁴⁷ Anadolu'nun çeşitli yerlerinde de var olan bu âdet gibi, yaşanan bölge ve ülkenin çeşitli gelenekleri uygulanabilmektedir. Örneğin, daha ziyade Müslüman ülkelerde yaşayan Yahudilerde düğünden önceki günlerden birinde kına gecesi yapılabilmektedir.⁴⁸ Bu benzerlikler birçok konuda olduğu gibi aynı bölge insanların kültürel yakınlığını göz önüne koymaktadır.

Oufruf(Çağrı):

Yahudilerde nikâh gününden önce uygulanan en önemli dinî âdetlerden birisi *oufruf* yani çağrı âdetidir. Bu âdete göre damat, düğünden önceki Şabat gününde sinagogta Tora okumaya çağrılır. Arkadaşları başının üzerinde *tallit*⁴⁹ tutarken damat Tora okur, şükran duaları söyler. Aile bu esnada tebrikleri kabul eder. Bu âdet damatların, Kral Süleyman tarafından yaptırılan özel bir kapıdan geçerek aileleri ve arkadaşları tarafından tebrik edilip kendilerine çeşitli hediyeler verildiği Mabet zamanından kalmıştır. Pek çok sinagogta bu âdetler

45 Blech, 235.

46 Amalia S. Levi, "Gravürlerle Osmanlı'da Yahudi Giyimi", Osmanlı'da Yahudi Kıyafetleri/ Jewish Costumes in The Ottoman Empire, Türkiye Hahambaşılığı Katkılarıyla Gözlem Yay., tarih ve yer yok, s.13-14.

47 Levi, 14.

48 Bkz.Suzan Alalu vd.,Yahudilikte Kavram ve Değerler, Gözlem Yay., İstanbul 1996, s.119-120.

49 Yahudilerin kullandığı dua atkısı.

sürdürülmekte düğün alayının başına tatlılık ve faydayı simgeleyen şekerleme, kuru üzüm, fındık atılmaktadır. Gelin(*kalah*) ve damat(*hatan*), oufruf töreninden sonra birbirlerini düğün gününe kadar görememektedir. Süresi bir gün ile bir hafta arasında değişebilen bu görüşmeme âdetinin, heyecanı artırdığı ve taraflara birbirinin değerini daha çok hissettirdiği düşünülmektedir.⁵⁰

Mikve:

Yahudilikte evlilik öncesi ritüellerin en önemlilerinden birisi de *mikve* kuralıdır. Mikve yağmur suyu ile dolu küçük bir havuz olup Yahudilerce temiz sularıyla hayatı ve yeniden doğuşu simgeleyen, büyük ruhani anlamları olan olaylara hazırlanmaya yardım eden manevî bir arınma yöntemi olarak kabul edilmektedir. Hıristiyanlıktaki vaftiz ve İslâm'daki gusül abdesti ile karşılanabilecek olan mikve, Yahudiler için son derece önemlidir. Yahudilikte gelinin evlilik töreninden bir gün önce mikveye dalması gerekmektedir. Mikve ve "*taharat hamishpacha*" yani aile saflığı kanunlarının, gelin ve damadın evliliklerinde daha mutlu olmaları için kutsal bir formül olduğuna inanılmaktadır.⁵¹ Bu anlayışı gelinin mikveye ilk dalmasından önce söylediği şu sözlerde açıkça görmek mümkündür: "Sen kocamla aramıza sız, bizimle ol ve bizler yeryüzünde kimseye bakmayalım. Öyle bir evlilik olsun ki; kocamla aramıza hiç öfke ve kırgınlık girmesin, hiç kıskançlık ve haset olmasın, sadece aşk ve bağlılık, huzur ve arkadaşlık, iyilik ve sabır olsun. Bir evlilik ki sadece aşk, neşe, nezaket ve bütün yaratıklara iyilik versin."⁵²

Evlilik öncesinde yapılan bu törenler yanında asıl tören için gereken diğer hazırlıklar da (yüzük, ketuba, hupa vs.) tamamlanır.

b. Erusin/Kiduşin(Nişan) ve Nisuin (Evlenme) Töreni

Yahudi evlilik töreni, *erusin/kiduşin*(nişanlanma) ve *nisuin* (evlenme) olarak iki kademededen oluşmaktadır. Önceleri aralarında bir yıl zaman olurken artık peş peşe yapılan bu iki törene birden *kiduşin* (takdis) adı verilmektedir.

50 Drucker, 54-55; Vainstein, 48; Blech, 236.

51 Blu Greenberg, *On Women and Judaism*, Philadelphia 1981, s.105-112; Yahudilikte Kavram ve Değerler, 249-256; Rivkah Slonim, "The Mikvah", *The Jewish Woman*, chabad.org (20.09.2011); Rabbi Maurice Lamm, "Why Immerse in the Mikveh", *myjewishlearning.com*(21.09.2011); Shoshanna Lockshin, "The Mikveh", *myjewishlearning.com*(21.09.2011).

52 Vainstein, 49-50.

Yahudilikte düğün günü, gelin ve damat için bir çeşit kefaret günü, Tanrı'nın affına imkân verecek bir temizlenme ve yenilenme vesilesi sayılmaktadır. Gelinin beyaz elbisesinin, kefaret gününün vakar ve saflığını temsil ettiği düşünülmektedir. Aynı şekilde damat da elbisesinin üzerine *kittel* denilen beyaz bir kıyafet giyebilir. Bazı Yahudi gruplarında erkeklerin ilk olarak düğünlerinde, daha sonra da Roşaşana, Yom Kippur gibi özel günlerde giydiği kittel de saflığı, kutsallığı ve yeni başlangıçları sembolize etmektedir.⁵³ Gelinin damada yeni bir *kippa/kippot*⁵⁴ hediye etmesi de bir gelenektir.

Gelin ve damadın bu özel günde oruç tutmaları dindar Yahudiler tarafından uygulanan bir kuraldır. Bu şekilde kutsal evlilik günü gelin ve damada, kefaret günü(Yom Kippur) gibi geçmişi gözden geçirip yeni bir başlangıç yapma fırsatı sunmuş olacaktır. Rosh Chodesh ve küçük festivallere rastlayan düğün günlerinde oruç tutulmaz.⁵⁵

Bazı Yahudi gruplarda bir kadın ile erkeğin gelecek bir tarihte evleneceklerini ve bunun şartlarını belirleyen bir anlaşma yapılabilir ki buna *şiduhin* (sözlenme) denir. Sözlenme, evlenecek iki kişi arasında, onların ebeveynleri veya onların adına bir akraba tarafından yapılabilir. Sözlenme, evlenme töreninden önce yapılabileceği gibi o gün de yapılabilir. Sözlenme, şartlar belgesi anlamında anlamına gelen "*Ştar Teanim*" / "*Teanim*" belgesiyle resmîleştirilir ve bu belge örtme töreninden önce okunur. Okumadan sonra gelin ve damadın annelerinin yere porselen veya cam bir tabak atarak kırmaları bir gelenektir.⁵⁶

Bedeken(Örtme):

Yahudilikte genel olarak uygulanan düğün töreni *bedeken/badeken* denilen örtme âdeti ile başlar. Damat, coşkulu bir kalabalık arasında gelinin bulunduğu bölüme gelerek onun yüzünü örter. Bu işlem ayrı bir örtü ile olabildiği gibi, duvak ile de olabilmektedir. Günümüzde daha çok duvak kullanılmaktadır. Bu ritüel, muhtemelen Rebeka'nın İshak'ı görünce peçesini örtmesinden⁵⁷

53 "What is a Kittel or Kittle?"; milechai.com/judaism (19.02.2012).

54 Kippa (çoğulu kippot) Yahudi erkeklerin başlarına taktıkları takkeye verilen isimdir.

55 Vainstein, 50; Blech, 236.

56 Rachel Lerner, "Being a Guest at a Jewish Wedding: A Guide", myjewishlearning.com (06.11.2011); "Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, Sözlenme", tr.wikipedia.org (20.08.2011).

57 Tekvin, 24/65.

veya Yahudilikte evli kadınların dışarı çıkarken başlarını örtmeleri emrinden⁵⁸ kaynaklanmaktadır.⁵⁹ Örtme âdetinin gerekçesi üzerinde başka yorumlar da yapılmıştır: Bir yoruma göre, damadın açık yüzü ile gelini bizzat gördükten sonra duvağını örtmesi, Yakub'a Rahel yerine örtülü yüzü ile Lea'nın verilerek kandırılmasına dayanmaktadır. Böylece gelinin yüzü örtülmeden önce damat duvağın altında kimin bulunduğunu görmüş ve bir kandırılma ihtimali önlenmiş olmaktadır.⁶⁰ Yüzü örtmeyi gelinin ailede eşi karşısında alacağı tevazu halinin sembolü olarak görenler bulunduğu gibi, o andan itibaren gelinin güzelliğinin sadece eşine ait olduğunun ve diğer olumsuz bakışlardan böylece korunmuş sayılacağına göstergesi olarak da yorumlanmaktadır. Bir başka yorum ise, örtmenin evlilik süresince kocanın, karısının giyim ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu temsil ettiği şeklindedir.⁶¹ Gelinin yüzü örtülürken etrafındakiler hep beraber Tevrat'tan, Rebeka'nın ailesi tarafından İshak'a gönderilirken söylenen "Ey kız kardeşimiz! Binlerce, onbinlerce kişiye analık et."⁶² pasajını okur.

Hupa:

Örtme töreninden sonra damat ayrılarak sinagog içinde veya başka bir yerde hazırlanmış olan hupaya doğru gider. Yahudi evlilik töreninin altında icra edildiği *hupa/huppa* törenin en önemli unsurlarından biridir. Hupa örtü anlamına gelmekte ve yeni kurulan yuvanın çatısını sembolize etmektedir. Tanrı'nın yeni evlenen çiftleri kutsayışını ve koruyuşunu da simgeleyen hupa, kimi zaman dört ayak üzerine yerleştirilmiş ve görkemli bir şekilde süslenmiş bir çardak olabileceği gibi, kimi zaman sadece tallit kullanılması ile gerçekleştirilebilir. Tallit kullanıldığında çoğu zaman dört kişi tarafından tutulan sey-yar dört sopaya köşelerinden takılmış olur. Bazen de doğrudan dört ucundan tören boyunca gelin ve damadın üzerinde tutulur. Tallitin her bir köşesinde sekizer olmak üzere otuz iki saçağı bulunmaktadır ve otuz iki Hebrew/İbrani sözcüğünün sayısal eşdeğeri kabul edilmektedir. Hupanın dört ayağı iman

58 Babylonian Talmud: Kethuboth, 72b(come-and-hear.com/kethuboth).

59 Vainstein, 51.

60 Blech, 237.

61 Michael Kaufman, "Before the Jewish Wedding Ceremony", www.myjewishlearning.com,(02.02.2012).

62 Tekvin, 24/60.

ve sadakatin tepeleri addedilerek, yeni kurulan birliğin dayanma noktalarını temsil etmektedir.⁶³

Yüzük:

Nişan töreninin temelini damadın geline yüzük takması oluşturmaktadır. Tören, damadın babalar, gelinin anneler ya da her ikisinin de kendi anne-babaları refakatinde hupanın altına getirilmesi ile resmen başlamış olur. Damat gelini bazen hupanın yakınında kimi zaman da altında karşılar. Böylece temsilen “*Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacaktır.*”⁶⁴ hükmü yerine gelmiş olur.

Hupanın altında gelin ve damat, hahamın karşısında yan yana ayakta dururlar. Bazı mezmurların⁶⁵ ve ilahilerin okunmasından sonra genellikle haham Tevrat’tan bir parça okur ve buna dayanan bir vaaz verir. Sonra haham eline bir bardak şarap alıp kutsama duası yaptıktan sonra onu damada verir. Damat bu şaraptan bir yudum içer. Kimi zaman aynı kadeh geline de sunulur ve o da duvağın altından bir yudum şarap içer.

Haham, erusin berahalarını yani nişan dualarını söylemeden önce *Savri Maranan* (Dinleyin Baylar) der. Orada bulunanlar *leHayim* (Hayata) diye cevap verirler. Ardından berahaların söylenmesine başlanır.⁶⁶

Hahamın okuduğu berahaların ardından damat gelinin duvağını açar. Bundan sonra nişan törenine şahitlik edecek kişilerin huzurunda damat, gelinin sağ elinin işaret parmağına (yarıya kadar) yüzüğü takar. Bu esnada “*Are At Mekudešet Li beTabaat Zo Kedat Moşe ve Yisrael*” / “İşte, sen benim için,

63 Drucker, 58; Vainstein, 51.

64 Tekvin, 2/24.

65 Mezmurlar, Tanah’ın bir bölümüdür ve Hz. Davud’a verilen Zebur olduğu kabul edilmektedir.

66 Burada okunan berahalar şöyledir:

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Bore Peri aGefen/Bağın meyvesini yaratan Evrenin Kralı, Sen, Tanrı’mız Aşem(ha-Şem); Mübareksin.

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Aşer Kideşanu Bemitsvotav, Vetsivanu Al aAra-yot, Veasar Lanu Et aArusot, Veitir Lanu Et aNesuoat Lanu Al Yede Hupa veKiduşin./Bizi emirleriyle kutsayan, bize yasak ilişkilerle ilgili emir veren, nişanlanmış kadınları bize yasaklayan ve bize – (sadece) bizimle Hupa ve Kiduşin yoluyla evlenmiş olan kadınlar için – izin veren Evrenin Kralı, Sen, Tanrı’mız Aşem; Mübareksin.

Baruh Ata AD. Mekadeş Amo Yisrael Al Yede Hupa veKiduşin. /Halkı İsrail’i Hupa ve Kiduşin ile kutsayan Sen, Aşem; Mübareksin.

bu yüzükle, Musa ve İsrail kanununa göre kutsanmaktasın.” sözlerini söylemesi çok önemlidir. Gelin yüzüğü kabul etmekle artık tamamen eşine ait olduğunu göstermiş ve evlenmeye rıza gösterdiği iki şahit tarafından da tespit edilmiş olmaktadır.

Yüzük sonsuzluğu, sevgi ve sadakati temsil etmektedir. Temsil ettiği sevgi ve sadakate maddi gayelerin karışmasına engel olması için yüzüğün sade, taşsız, mücevhersiz olması gerekmektedir.

Yüzük takılması ile erusin töreni tamamlanmış olur. Bu andan itibaren çift, aralarındaki bağı ancak boşanma veya birinin ölümü ile bozulabileceği şekilde evli konumdadır. Ancak bu bağ, henüz birlikte yaşayabilmelerine imkân sağlamamaktadır. Nişan ve düğünün bir yıl arayla yapıldığı dönemlerde önemli olan bu ayrımı, bu iki tören artık peş peşe yapıldığı için önemini kaybetmiştir.

Ketuba:

Yüzük takılmasının ardından daha önce hazırlanıp iki şahit ve damat tarafından imzalanmış olan ya da orada imzalanan *ketuba* yüksek sesle okunur. Aramice yazıldığı için genellikle oradakilerin anladığı dile çevrilir. Daha sonra saklanmak üzere gelin tarafına verilir.

Ketuba evlilik kontratıdır ve kocanın karısına karşı olan maddi yükümlülüklerini bildirir. Bu belge imzalanmadan çiftler birlikte yaşayamazlar. Aile kurulmuş sayılmaz. Ketuba, boşanma veya kocanın vefatı halinde kadının sosyo-ekonomik durumunun önceden güvenceye alınmasını sağlar. Tanrı ile İsrailoğulları arasında Sina Dağı'nda yapılan sözleşmeye benzetilen ketuba, evlilikle ilgili yükümlülükleri garantileyen bir mukavele konumundadır. Ketubanın bir diğer bağlayıcı özelliği de, orada kayıt altına alınan maddi yaptırımlarını, kocayı kolayca boşamadan caydırıcı olmasıdır.

Ketuba, “*İkkar Ketuba*” (Asıl Ketuba) ve “*Tosefet Ketuba*” (Ek Ketuba) olmak üzere iki bölüm olabilir. Asıl ketubada, boşanma halinde gelinin alması gereken en düşük boşanma tazminatı belirlenir.⁶⁷ Tosefet Ketubayı damat is-

⁶⁷ Talmud'da belirlendiğine göre, eğer gelin bakire ise iki yüz gümüş sikke, dul ise yüz gümüş sikkedir. Bugün bulunulan ülkenin parasına ve şartlarına uygun biçimde düzenlenmektedir.

terse asıl ketubaya eklettirir. Bu, karısının ölümü halinde, onun ailesine olan drahome sorumluluğunu taşımaya devam etmeyi üstlendiğini gösterir. Gelinin ailesi tarafından damada drahome (*Nednunya*) verildiği zaman, bir boşanma halinde bu drahomaya karşılık miktarın kadının ailesine geri ödenmesi gerekmektedir. Tosefet ketubada geri ödenecek bu miktarın hangi usûle göre hesaplanacağı bile belirlenmektedir. Kadın bir boşanma halinde ketubanın öteki şartlarından vazgeçse bile, orada belirtilen drahome meblağından feragat edemez. Çünkü o meblağı damada kadının ailesi vermiştir. Bu ailenin maddi varlığı niteliğindedir. Kadın, ketubaya eklenen ömür boyu geçiminin sağlanması, kendine özel mülkiyetler edinmesi ve eşinin üzerine evlenmemesi gibi şartlardan dilerse vazgeçebilir.

Ketubanın kaybedilmesi, yeni bir akit düzenlenmesini zorunlu kılar. Bu zorunluluk yine kadının lehine alınmış bir karardır. İsrail'de ketubanın bir kopyası hahamlıkta saklandığı için gerektiğinde kolayca yenilenebilmektedir.

Ketubanın bir nevi aile sicili işlevini gördüğünü söylemek mümkündür. Öyle ki çiftin çocukları için ileride düzenlenecek bütün törenlerde (Brit-Mila, Bar mitsva, evlenme vs.) verilecek izin belgesi için ebeveynin ketubası incelenmektedir. 1965 yılında İsrail'de yürürlüğe konulan bir kanunla, boşanma halinde ketuba, kadının nafakasını ve drahomasını teminat altına alan resmî bir belge olarak kabul edilmiştir. Günümüzde ketubaya konan ek bir maddede, karısı hayattayken bir erkeğin başka bir kadınla evlenemeyeceğinin de yazılı olması,⁶⁸ kadın hakları açısından olumlu bir düzenlemedir.

Bütün Yahudiler tarafından uygulanan ketuba, günümüzde maddi yükümlülüklerin belirlenmesinden ziyade, dinî nikâh cüzdanı, evlilik belgesi niteliği taşımaktadır. Yahudilerde Türkiye'de olduğu gibi yaşanan ülkenin kanunları gerektiriyor ise resmî nikâh yapılmakla birlikte, evliliğin dinen geçerli sayılması için gerekiyorsa ayrıca yapılan dinî nikâhın belgesi bulunması, gerektiğinde bu belgenin mahkemelerde delil olarak kullanılması imkânını da beraberinde getirmektedir. Hem resmî hem dinî nikâh yapıldığında kanunlar önünde resmî nikâh belgesi yeterli olmaktadır. Ancak sadece dinî nikâhla evlenen ve yasa önünde geçerli hiçbir belgesi bulunmayan kadınların ve çocuk-

68 Abrahams, E.R.E., VIII/462; Drucker, 379; Vainstein, 53; Yahudilikte Kavram ve Değerler, 221-227.

larının hakları düşünüldüğünde (Ülkemizde sadece dinî nikâhla evlenen Müslüman kadınlarda olduğu gibi), Yahudiliğin ketuba uygulamasının en azından evliliğin ispatı ve kadının hakları açısından büyük bir avantaj teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Eskiden özel biçimde yazılıp süslenen ketubalar artık matbuu ve daha standart hale dönüşmüştür. Ketubanın hazırlanıp imzalanması ve geline verilmesi şart olmakla birlikte, düğün esnasında yüksek sesle okunması şart değildir. Günümüzde İsrail'de okuma geleneği devam ettirilirken bazı gruplarda ise okunmamaktadır. Ketubanın okunmasından sonra törenin ikinci kısmına geçilir.

Şeva Berahot (Yedi Kutsama):

Evlenme töreni kadehin yeniden şarapla doldurulması ve hupa altında *şeva berahot*/yedi kutsama okunması ile başlamaktadır. Haham, yedi kutsal duayı okumadan, şarap bardağına bakarak Hz. İshak'ın oğlu Hz. Yakup'a ettiği şu duayı okur: *Veyiten Leha aElo-im miTal aŞamayim umiŞmane aArets veRov Dagan veTiroş./ Ve Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğday ve yeni şarap versin.*⁶⁹

Ardından *minyan*⁷⁰ önünde yedi berahanın söylenmesine başlanır.⁷¹

69 Tekvin, 27/28.

70 En az on yetişkin erkekten oluşan Yahudi cemaatine *minyan* denir.

71 Burada okunan berahalar şöyledir:

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Bore Peri aGefen./ Bağın meyvesini yaratan Evrenin Kralı, Sen, Tanrı'muz Aşem; Mübareksin.

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Şeakol Bara liHvodo./ Her şeyi Kendi Onuru için yaratan Evrenin Kralı, Sen, Tanrı'muz Aşem; Mübareksin.

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Yotser aAdam./ İnsanı şekillendiren Evrenin Kralı, Sen, Tanrı'muz Aşem; Mübareksin.

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlam, Aşer Yatsar Et aAdam beTSalmo, beTSelem Demut Tavnit; Veitkin Lo Mimenu Binyan Ade Ad. Baruh Ata AD... Yotser aAdam./ İnsanı Kendi görüntüsünde; Kendi benzerliğinin görüntüsünde şekillendirmiş olan ve ona kendisinden ebedi bir yapı oluşturan Evrenin Kralı, Sen, Tanrı'muz Aşem; Mübareksin. İnsanı şekillendiren Sen, Aşem; Mübareksin.

Sos Tasis Vetagel Akara beKibuts Banea leToha biMera beSimha. Baruh Ata AD... Mesameah Tsiyon Bevanea./ Kısır kadın, çocuklarının, içine çabuklukla ve sevinçle toplanmasıyla, fazlasıyla mutlu olsun. Tsiyon'u çocuklarıyla sevinçli kılan Sen, Aşem; Mübareksin.

Sameah Tesameah Reim Auvim, Kesamehaha Yetsireha beGan Eden miKedem. Baruh Ata AD... Mesameah Hatan veHala./ Sevilen yol arkadaşlarını, tıpkı çok önceleri Eden bahçesinde şekillendirdiğin kişiyi sevindirdiğin gibi fazlasıyla sevindir. Damadı ve gelini sevindiren Sen, Aşem; Mübareksin.

Dünyanın ve insanlığın yaratılışı, İsrail'in ve Yahudi halkının hayatta kalışı, çiftin ve kuracakları ailenin mutluluğu ile ilgili yedi kutsamanın okunmasından sonra damat şaraptan bir yudum alır ve kadehi geline verir. Gelin de bir yudum şarap içer. Sevinç ve mutluluğun simgesi kabul edilen şarabın **aynı kadehten içilmesi** âdeti, artık hayatın, sevincin ve acının paylaşılacağını sembolize etmektedir.

Bardak Kırma:

Damat daha sonra ayağıyla bir torba veya kağıt peçete içinde yere konulan cam bir bardağı kırar. Bu esnada şöyle söyler: *İm Eşkaheh Yeruşalayim Tişkah Yemini. Tidbak Leşoni leHiki İm Lo Ezkerehi, İm Lo Aale Et Yeruşalayim Al Roş Simhati./ Ey Yeruşalayim, seni unutursam sağ elim kurusun. Seni anmaz, Yeruşalayim'i en büyük sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın.*⁷² Hupa altında bardağın kırılması Mabe'd'in bir zamanlar yıkılışını temsil etmekte, böylece Kudüs hatırlanmaktadır. Bardak kırma bir taraftan en mutlu anlarda bile Mabe'd'in yıkılışının unutulmaması gerektiğini gösterirken, diğer taraftan bunun büyük sevinç anlarında aşırıya kaçılmaması için bir ikaz etkisi yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca kırılan bardağın tamir olamayacağı gibi, evliliğin de hassasiyetle ele alınması ve uyumun korunmaya çalışılması gerektiği de hatırlatılmaktadır.⁷³

Hupa altında yapılan nişan ve evlenme töreni bardağın kırılmasıyla tamamlandıktan sonra gelin ile damat kısa süre baş başa kalır. Bu hupa altında olabileceği gibi ayrı bir odada da olabilir. Bu kısa süreli beraberlik bir **sembolik zıfıftır**. Böylece dinen evli sayılmaları için gereken bütün formaliteler yerine getirilmiş olmaktadır. Bundan sonra düğüne ve düğün yemeğine geçilmektedir.

Baruh Ata AD... Elo-enu Meleh aOlunı, Aşer Bara Sason veSimha Hatan veHala, Gila, Rina, Ditsa veHedva, Aava veAlıva, Şalom veReut. Meera, AD... Elo-enu, Yişama beAre Yeuda uvHutsot Yeruşalayim, Kol Sason veKol Simha, Kol Hatan veKol Kala, Kol Mitsalot Hatanim meHupatam, uNarim miMişte Neginatam. Baruh Ata AD... Mesameal eHatan İm aKala./ Damat ve gelinin mutluluk ve sevincini, neşeyi, şarkıyı, zevki ve mennumiyeti, sevgiyi ve kardeşliği, barışı ve arkadaşlığı yaratan Evrenin Kralı Sen, Tanrı'mız Aşem; Mübareksin. Yeuda'nın şehirlerinde ve Yeruşalayim'in sokaklarında, mutluluk sesi ve sevinç sesi, damat sesi ve gelin (sesi) damatların Hupa'larından (yükselen) sevinç çığlıklarının ve gençlerin şarkılı ziyafetlerinin sesi, çabuklukla duyulsun; ey Tanrı'mız Aşem! Damadı gelinle birlikte sevinçli kılan Sen Aşem; Mübareksin.

72 Mezmurlar, 137/5-6.

73 Vainstein, 54-55.

Düğün ve Düğün Yemeği:

Düğün yemeği (*Seudat mitsva*) sadece misafirleri ağırlama amacıyla olmayıp dinî bir boyutu da bulunmaktadır. Çünkü yemeğin sonunda yedi beraha tekrarlanmaktadır. Yahudi geleneğinde bu, yedi gün boyunca devam etmektedir. Böylece yemek ve çeşitli eğlencelerle yapılan düğün dinî bir görüntüye bürünmektedir.

Yahudi düğünleri çok ilginç eğlenceleri ihtiva etmektedir. Cemaatin büyük bir coşku ile iştirak ettiği bu eğlencelerde genellikle kadınlar ve erkekler aralarında perde olan bir salonda ayrı ayrı eğlenmektedir. Bu düğünlerde halk dansları, ateş gösterileri, akrobatik hareketler ve ip atlamaya kadar çeşitli eğlenceler yapılmaktadır. Genellikle damadın, kimi zaman da hem gelinin hem de damadın, arkadaşları tarafından sandalye ile yukarıya doğru kaldırılması veya herhangi bir örtü ile ya da eller üzerinde yukarıya atıp tutulması şeklinde ilginç gelenekler uygulanmaktadır.

Bazı evlenme gelenekleri de, bütün Yahudiler tarafından uygulanmakla birlikte, kimi düğünlerde devam ettirilmektedir. Bu geleneklerden birinde düğünün yapılacağı sinagogun girişinde damat, bir mendil içinde bulunan badem şekeri, bozuk para ve pirinç tanelerini gelinin başının üzerinden dökmektedir. Bunların bolluk, bereket ve zenginliği simgelediğine inanılmaktadır. Bir başka geleneğe göre de damat, ketubaya imza atmadan, beyaz bir mendili avuçlarının içinde tutarak hahamın elini sıkar. Haham, damada bu ketubanın hükümlerini kabul etmeye ve gereklerini yerine getirmeye, gelini eş olarak alıp sevip saymaya ve şehrin gelenekleri doğrultusunda ona her şeyi vermeye, hastalıkta ve sağlıkta, fakirlikte ve zenginlikte hep yanında olacağına dair söz vermesini ister. Mendili de bunun tanığı olarak kendisinin saklayacağını, sözünü bozarsa bu mendili kendisine gösterip verdiği sözü hatırlatacağını, söyler. Çoğu kültürde ayrılık sembolü olan beyaz mendil, simgesel olarak eşler arasında bir ayrılık olmamasını hatırlatır.

Yahudilikte evlilik sadece çiftler için değil, bütün cemaat için son derece önemli olduğu için düğünlerde herkesin coşku içinde eğlenceye katılması söz konusu olmaktadır. Zira evlenme ile Tanrı'nın isteği yerine getirilmiş, İsrail toplumunun devamına katkı sağlanmış olmaktadır. Bu, cemaat için kutsal bir görev addedilmekte, çiftlerin ve ailelerinin sevinci bütün cemaate teşmil edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abrahams, I., "Marriage (Jewish)", Encyclopedia of Religion and Ethics, VIII/460-463, New York 1951.
- Abrahams, I., "Family (Jewish)", Encyclopedia of Religion and Ethics , V/741-742, New York 1951.
- Alalu,Suzan- Arditi,Klara- Asayas,Eda- Basmacı,Teri- Ender,Fani- Haleva,Beki- Maya,Dalya- Pardo,Ninet-Yanarocak,Sara, Yahudilikte Kavram ve Değerler, Gözlem Yayınları , İstanbul 1996.
- Babylonian Talmud: Kethuboth, 72b(come-and-hear.com/kethuboth).
- Babylonian Talmud: Tractate Sotah, Folio 2a,Chapter I (.come-and hear.com/sotah/).
- Babylonian Talmud: Tractate Yebamoth/ Yebamoth 62b (come-and hear.com/yebamoth)
- Besalel, Yusuf, Yahudilikte Temel Kavramlar/Evlilik, Şalom, 2 Temmuz- 9 Ağustos 2006.
- Besalel, Yusuf, Yahudilikte Temel Kavramlar/Mamzer, Şalom, 21 Temmuz -11 Ağustos 2010.
- Blech, Rabi Benjamin, Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Yayınları, İstanbul 2003.
- Drucker, Malka, Celebrating Life, New York 1984.
- Greenberg, Blu, On Women and Judaism, Philadelphia 1981.
- Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1988.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2009.
- Levi,Amalia S. "Gravürlerle Osmanlı'da Yahudi Giyimi", Osmanlı'da Yahudi Kıyafetleri/Jewish Costumes in The Ottoman Empire, Gözlem Yayınları, tarih ve yer yok.
- Schneid, Hayyim, Family, Jeruşalem 1973.
- Schostak, Zev, Jewish Family Laws, Jeruşalem 1983.
- Şelebi, Ahmet, Mukarenetü'l-Edyan el-Yahudiyye, 8. Baskı, Kahire 1988.

- Ünal, Asife, Yahudilikte Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Evlilik, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- Vainstein, Yaacov, The Cycle of Jewish Life, Jeruşalim 1990.
- Abramowitz, Yosef I. ,“Interfaith Marriage Taboo”, myjewishlearning.com (05.11.2011).
- Adoni, Rav Yeuda,“Musevilik Yahudi Olmayan Biriyle Evliliğe İzin Verir mi?”, uzmantv.com (10.09.2011).
- Epstein, Rabbi Jerome M.,“Inmarriage”, myjewishlearning.com (05.11.2011).
- Gordis, Rabbi Daniel H., “Addressing the Agunah Problem”, myjewishlearning.com (03.11.2011).
- Jewish Attitudes Toward Non-Jews/ Interfaith Marriages”, jewfaq.org (20.11.2011).
- Jewish Encyclopedia, “Intermarriage”, Jewish Encyclopedia.com (03.11.2011).
- Kaufman, Michael, “Before the Jewish Wedding Ceremony”, myjewishlearning.com,(02.02.2012).
- Knell, Yolanda, İsrail’de Laik Bir Evlilik, bbc.co.uk (26.08.2011).
- Kominsky, Rabbi Neil, “Intermarriages Can Support the Jewish Future”, myjewishlearning.com (05.11.2011).
- Lamm, Rabbi Maurice,“Why Immerse in the Mikveh”, myjewishlearning.com (21.09.2011).
- Lerner, Rachel, “Being a Guest at a Jewish Wedding: A Guide”, myjewishlearning.com (06.11.2011).
- Lieberman, Rabbi Elias,“Officiation at an Intermarriage Hurts the Jewish Future”, myjewishlearning.com (18.11.2011).
- Lockshin, Shoshanna,“The Mikveh”, myjewishlearning.com(21.09.2011).
- Mayer, Gabrielle Kaplan,“Planning Your Jewish Wedding”, myjewishlearning.com (03.11.2011).
- Slonim, Rivkah, “The Mikvah”, The Jewish Woman, chabad.org (20.09.2011).
- Thaler, Valerie S.,“Interfaith Weddings”, myjewishlearning.com (05.11.2011).
- Weiner, Rebecca,“Who is a Jew”, jewishvirtuallibrary.org (06.11.2011).

Wiener, Julie, "Intermarriage: Jewish Attitudes", myjewishlearning.com (05.11.2011).

"A list of the 613 Mitzvot", jewfaq.org (11.11.2011).

"Marriage (Prohibited Marriages and Illegitimate Children)", jewfaq.org (12.11.2011).

"What is a Kittel or Kittle?", milechai.com/judaism (19.02.2012).

"Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, Aguna", tr.wikipedia.org (20.08.2011).

"Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, Karışık Evlilik", tr.wikipedia.org (20.08.2011).

"Yahudiliğin Evliliğe Bakışı, Sözlence", tr.wikipedia.org (20.08.2011).